

ובא רבי יוסי ברבי יהודה והוסיף, שאפילו אם לא אמר כלום, אם החזירו חבירו על ידי שאמר לו "לין פה [כלומר: בעירך, ריטב"א] עת צינה", הרי זה משכים והולך. דכיון שיש לו שם בית, ודאי לא עקר דעתו מהליכתו, אלא שחזר לביתו מפני הצינה או החמה, ונתכוין לקנות שביתה בסוף התחום ואין צריך אפילו אמירה⁷⁷.

כמאן אזלא הא דאמר עולא: מי שהחזיק בדרך והחזירו חבירו הרי הוא "מוחזר ומוחזק"?

ותחילה מפרשינן לה, דהא לכאורה הוה תרתי דסתרי:

אי מוחזר ולא קנה שביתה כלל למה מוחזק [דמוחזק משמע שקנה שביתה], **ואי מוחזק וקנה שביתה למה אתה אומר מוחזר ולא קנה שביתה?!**

ומפרשינן: **הכי קאמר, אף על פי שמוחזר הוא במציאות לעירו, מוחזק הוא וקנה שביתה.**

כמאן אזלא דברי עולא אלו שמשמע מדבריו שאפילו לא אמר כלום קנה שביתה [מדסתם דבריו ולא פירש בהדיא דמיירי שאמר, שאין דרך האמוראים לסתום דבריהם אלא לפרש, ריטב"א; וראה לשון רש"י?]

כרב יוסף, ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, שאין צריך לומר.

רב יהודה בר אישתתא [שם אדם] **אייתי ליה בערב שבת כלכלה דפירי** [הביא סל של פירות] **לרב נתן בר אושעיא.**

כי הוה אזיל [רב יהודה בר אישתתא] **ורצה לחזור לביתו, שבקיה** [הניחו] **רב נתן בר אושעיא** ולא אמר לו כלום **עד דנחית דרגא** [ירד מדריגה אחת מהעליה למטה], **ואז אמר ליה רב נתן בר אושעיא: בית הכא** [לון פה]!

למחר בשבת קדים רב יהודה בר אישתתא **ואזיל לביתו שהיה חוץ לתחום;**

וסלקא דעתין השתא, שלא אמר רב יהודה גב-ב בהדיא שיקנה שביתה בסוף התחום, ואפילו הכי הלך בשבת לביתו שהיה חוץ לתחום.

וממה שהמתין לו רב נתן עד שיתחיל ללכת לביתו הרי מוכח דבעינן שיחזיק בדרך.

ולפיכך אמרינן: **כמאן? כרב יוסף, ואליבא דרבי יוסי בר יהודה** שאין צריך לומר, אבל להחזיק בדרך צריך.

דאילו לרבה אתיא דלא כמאן.

ועירב באמירה לצידה האחד של העיר, הועילה לו אמירתו להפסידו אלפיים אמה שהיה לו מצידה השני של העיר, כיון שסילק עצמו מצד זה.

ומאידיך, כיון שלא קנה שביתה במקום שרצה לקנות, אין לו אלא אלפיים אמה מאותו צד של העיר שעירב שם; והרי זה כ"חמר גמל"

⁷⁷. [וביאור דברי רבי מאיר שבמשנה הוא — על פי הפירוש הנראה יותר לרש"י, ובוה לא הסכים עמו הריטב"א — שלדעתו, אף מי שיצא לילך לדרך כיון שאינו בדרך ממש דין עשיר לו שאינו יכול לומר "שביתתי במקום פלוני"; ועוד סובר רבי מאיר: "כל שהוא יכול לערב ולא עירב", כלומר: עשיר שהיה לו לערב בפת,

שכך שנינו: "נתגלגל" העירוב "חוץ לתחום" או ש"נפל עליו גל" או ש"נשרף" או שהיה "תרומה, ונטמאת", אם היה זה "מבעוד יום, אינו עירוב", אם "משחשיכה הרי זה עירוב.

אם ספק, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים הרי זה חמר גמל.

הרי למדנו שבספק הרי הוא חמר גמל.

ומשנינו: אמר רב ששת: לא תימא טעמא דרבי מאיר, כלומר: לא תימא דעד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא במקום שיש ספק אם עירב ספק אם לא עירב כמניח פת ואיכא ספק אם היה קיים או כשר בשעת קנית השביתה, ובזה הוא דחה חמר גמל. אבל היכא שודאי לא עירב כמשנתנו שודאי אינו קונה שביתה — לרבי מאיר — כשאמר שביתתי במקום פלוני, אימא דלא הוה חמר גמל, שהרי ודאי לא קנה שביתה במקום אחר אלא בעירו.

אלא, אפילו ודאי לא עירב לצד אחר, רק שסילק עצמו מצד אחד של העיר, נמי הוי חמר גמל.

דחא הכא וודאי לא עירב, וקא הוי לרבי מאיר חמר גמל⁷⁹.

דלרבי יהודה הרי צריך שיאמר. וכל שכן דלא אתיא כרבי יוסי ברבי יהודה, שהרי לדבריו אין צריך להחזיק בדרך.

ודחינן: לא כדסלקא דעתין שלא אמר.

אלא לעולם מיירי שאמר, וכמאן אתיא הא דבעינן שיאמר ושיחזיק בדרך [רש"י], כרבה ואלויבא דרבי יהודה דבעי שיאמר ויחזיק בדרך.

[וביאר רש"י: באמת אתיא אפילו כרב יוסף אליבא דרבי יהודה שסובר שצריך לומר ולהחזיק בדרך, אלא אליבא דרבה עדיפא ליה לאוקמי, משום דרבה ורב יוסף הלכה כרבה].

שנינו במשנה: רבי מאיר אומר: כל שיכול לערב ולא עירב הרי זה חמר גמל.

ומקשינן: הא תנינא חדא זימנא!

כלומר: למה ליה למתני "הרי זה חמר גמל", לימא "כל שיכול לערב ולא עירב נידון כספק", שהרי כבר שנינו, שלדעת רבי מאיר מי שהניח עירובו בסוף התחום, וספק לו אם הועיל לו עירובו לקנות שביתה, הרי הוא חמר גמל ואין מותר לילך אלא לאותו צד של העיר שהניח שם עירובו?⁷⁸

78. על פי הריטב"א לפי דעת רש"י בדעת רבי מאיר, שבמשנתנו אינו חמר גמל מטעם ספק; וראה לשון רש"י בד"ה ספק.

79. וביאר הריטב"א לפי שיטת רש"י, דהכי קאמר: דכיון דלא הוה ידענא שאפילו בכי האי גוונא הוי חמר גמל, אין להקשות שיאמר "נידון כספק", "כי אע"פ ששנינו בו שהוא בספק לא היינו דנין בו אלא שלא קנה כלל" [ונראה

[אדם המנהיג חמור מלפניו, ומושך גמל מאחוריו, שהוא נמשך לפניו ולאחוריו], שאמירתו מושכת אותו לצידה האחד של העיר ומפסידתו תחום שהיה לו מצידה השני, ושביתתו שהיא בעיר מושכת אותו לכיוון העיר שלא יהא לו ארבעת אלפים אמה מהעיר — כפי שהיה לו אילו היה קונה שביתה היכן שביקש — אלא אלפיים אמה בלבד].

מתניתין:

התחום, ורגלו אחת חוץ לתחום אליבא דתנא
קמא — לא יכנס.

דכתיב: אם תשיב משבת "רגלך".

רגלך אחת כתיב!

דאזלינן בתר הכתיב ולא הקרי שהוא בסגול
ונקרא "רגלך". כלומר: אף אם לא הוצאת
אלא רגל אחת — לא תשוב [מאירי לקמן].

ותמהינן: והתניא: רגלו אחת בתוך התחום
ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס?

ומשנינן: הא ברייתא שהתירה להכנס מני,
אחרים [רבי מאיר הקרוי "אחרים"] היא.

דתניא: אחרים אומרים: למקום שרוכו —
שם הוא נזקר [ויש גורסים: נזדקר, כמו "כדי
שיזדקר הגדי בבת ראש"],

כלומר: כאילו כל גופו היה בא למקום שם
נמצא רוכו, וכיון שרוכו עדיין בתוך התחום,
שלא הקדים אלא רגל אחת מחוץ לתחום,
הרי זה כאילו לא יצא מתחומו.

איבא דאמרי אמר רבי הנינא: רגלו אחת
בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום —
יכנס.

דכתיב: אם תשיב משבת רגלך.

רגליך קרינן [שהוא נקרא בסגול], ורק
כשיצא בשתי רגליו אסור הוא להשיבם.

מני שיצא חוץ לתחום העיר במזיד ומדעת
ושלא לשם מצוה [רש"י, ודין היוצא לשם
מצוה נתבאר בפירקין לעיל], אפילו אמה
אחת לא יכנס לעיר, להיות כשאר בני העיר
שיש להם אלפיים אמה לכל רוח של העיר,
אלא אין לו אלא ארבע אמות שתחתיו.

רבי אליעזר אומר: אם יצא שתיים [אמות,
וכל שכן אחת], יכנס לעיר, ולכשיכנס
לתחום העיר יהיה כשאר בני העיר.

אבל אם יצא שלש אמות לא יכנס כלל
לתחום העיר.

וטעמו: מפני שלכל אדם יש ארבע אמות
שמותר ללכת בהן, ורבי אליעזר לטעמו —
בפירקין דף מה א — שאותן ארבע אמות
הוא סביבות היוצא, ויש לו היתר הילוך של
שתי אמות לכל רוח.

ולפיכך: אם יצא שתי אמות, ותחומו החדש
— שהוא ארבע אמותיו — דבוק בתחומו
הקודם [רש"י לעיל מה א, וכל שכן אם יצא
פחות משתי אמות שהתחומין מובלעין זה
בזה], אמרינן כאילו לא יצא ומותר בכל
תחומו כבתחילה, וזוהו דין "הבלעת
תחומין" שנתבאר בפירקין לעיל].

גמרא:

אמר רבי הנינא: מי שהיתה רגלו אחת בתוך

הוא כבני עירו; וראה לשון רש"י בכל זה].

בכוונתו, שלא קנה כלל באותו מקום שרצה
לקנות אף לענין להפסידו תחום עירו, אלא הרי

כלומר: למי שהיה חוץ לעיר כשחשכה עליו שבת ואמר "שביתתי במקומי", וכשהולך בשבת מודד אלפיים פסיעות בינוניות, ומשכלו, שם הוא סוף תחומו; ולענין זה הוא דאמרינן שאפילו אם כלתה מדתו אמה אחת מחוץ לתחום עירו, לא יכנס.

והטעם: מפני שאפילו אם היתה כלתה מדתו בתוך תחום עירו אסור לו לצאת יותר מאלפיים אמה ממקום שביתתו.

וכדתנן: ולמודד שאמרו חכמים: נותנים לו אלפים אמה, לא נותנים לו יותר אפילו אם סוף מדרתו [אלפים האמה] כלה במערה שהיא מוקפת מחיצות, אין לו ללכת אלא עד המקום שם מסתיימין אלפיים האמה⁸⁰.

מתניתין:

מי שבא בדרך בערב שבת כדי לבוא לעירו, והחשיך לו כשהיה חוץ לתחום אפילו אמה אחת הרי זה לא יכנס לעיר להיות כאנשי העיר שיש להם אלפיים אמה לכל רוחות העיר.

אלא הולך אלפיים אמה בלבד ממקומו.

אבל אם היה שובת בתוך תחום העיר היה דינו כשאר בני העיר⁸¹.

רבי שמעון אומר: אפילו אם חסרים לו חמש עשרה אמות [לאו דוקא, רש"י בביאור

והכי תמהינן: והתניא: רגלו אחת בתחום ורגלו אחת מחוץ לתחום לא יכנס!]

והכי משנינן: הוא [רבי חנינא שהתיר] דאמר כאחריב, דתניא אחרים אומרים: למקום שרוכו הוא נזקק.

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר: שתיים יכנס, שלש לא יכנס.

ותמהינן: והתניא: רבי אליעזר אומר אחת יכנס שתיים לא יכנס!]

ומשנינן: לא קשיא, הא [מתניתין] איירי היכא דעקר חדא [יצא מאמה הראשונה] וקם אתרתי [נעמד באמה השניה שמחוץ לתחום], וכיון שלא יצא יותר משתי אמות איכא הבלעת תחומין וכמי שלא יצא דמי, ויכנס.

אך הא ברייתא שאמרה שלא יכנס איירי דעקר תרתי [יצא אף מהאמה השניה הסמוכה לתחום] וקם אתלת [נעמד באמה שלישית], ומכיון שעומד באמה השלישית אין לו בתחומו החדש כלום מתחומו הקודם, ולכך לא יכנס.

ואכתי תמהינן: והתניא בברייתא אחריתי: רבי אליעזר אומר: אפילו אמה אחת לא יכנס!]

ומשנינן: ההיא ברייתא לא מיירי כלל במי שיצא חוץ לתחום, אלא כי תניא ההיא, למודד.

80. כן פירש רש"י; וכתבו התוספות על זה שאינו נראה, וראה ריטב"א. והתוספות פירשו: דהכי קאמר רבי אליעזר ברייתא: שאם כלתה מדתו אפילו במערה, לא יתקדם אפילו אמה

אחת. 81. נתבאר על פי שולחן ערוך ביאור הגר"א ומשנה ברורה, אבל במאירי ביאר בשני אופנים אחרים, ראה שם.

אמה יותר, כשהגיע הבא מן הדרך לחמש עשרה אמה מכוונות מעבר לסימן שהציבו טועי המדה, הרי הוא בכלל תחום העיר.

וטעותם היא: שמדידת התחום נעשית בחבל של חמשים אמה, וכמבואר במשנה לקמן. ואותו חבל יש לו משני קצותיו בתי אחיזה הנכללים בארכו של החבל, אלא שהמודדין טועין וחושבין שארכו של החבל הוא חמשים אמה מלבד בתי האחיזה.

ומתוך כך, כשמודדין בחבל זה ארבעים פעם חושבים הם כי הגיעו לסוף התחום, ומציבין שם סימן, ובאמת לא מדדו אלא ארבעים פעם בחבל של חמשים אמה פחות שני פעמים טפח וחצי אצבע שהוא שיעור כל בית אחיזה.

ונמצא שחסר מן השיעור שמונים טפחים וארבעים אצבעות שהן כאחד תשעים טפחים [ארבע אצבעות לטפח], ובחלוקת טפחים אלו לאמות — ששה טפחים לאמה — עולה החשבון חמש עשרה אמה מכוונות החסירות מן התחום, [רש"י וריטב"א].

הדרן עלך מי שהוציא אוהו

פרק כיצד מעברין

הקדמה

אלפיים אמה של תחום שבת נמדדים מסוף העיר.

סוף העיר הוא המקום בו מסתיימים בתי

ראשון, ומיהו לא נתבאר עד כמה] עד לתחום העיר הרי זה **יבנה**, מפני שאין המשוחות [המודדים] של תחום העיר — כשעושין סימן בסוף התחום לידע שעד כאן תחום שבת — **ממציין את המדות**.

כלומר: אינם מדייקים להציב את הסימן בסוף האלפיים אלא כונסין אותו לתוך התחום.

ועושין כן מפני הטועין ההולכים בשבת עד סוף התחום, ואינם נותנים ליבם שעברו את הסימן ויוצאים חוץ לתחום, וחוזרין לעיר באיסור, [על פי רש"י בביאור ראשון, וביאור שני יתבאר בגמרא].

וכיון שכן, יכול להניח, שאף שעומד הוא אמה אחת מחוץ לסימן המוצב כסוף תחומה של העיר, לקושטא דמילתא כבר נכנס לתחום העיר, וקנה שביתה בעיר כשאר בני העיר.

גמרא:

תנא בברייתא לפרושי דברי רבי שמעון שאמר "מפני הטועין": דהיינו מפני טועי המדה [הסימן שהוצב לקביעת סוף המדה], וכפי שנתבאר במשנה.

וביאר רש"י ביאור שני — ולזה הסכים הריטב"א — בהא דאמרינן מפני טועי "המדה": שטועי המדה הן המשוחות עצמן, הטועים בחישוב התחום חמש עשרה אמה, ומציבין את הסימן בשיעור זה קודם לסוף התחום, וכפי שיתבאר.

וכיון שהחשבון האמיתי הוא בחמש עשרה